

MADDE DENEYEN VE DENEMEYEN ERGENLERDE SOSYAL AKTİVİTELERE KATILIM : İSTANBUL ÖRNEKLEMİ

A Comparison Between Drug Experimenters and Non-Experimenters Regarding Their Participation to the Social Activities: Istanbul Sample

Kültegin Ögel¹, Eda Ermağan², Ceyda Y. Eke³, Sevil Taner⁴

ÖZET

Amaç: Bu çalışmada amaç; İstanbul ilinde madde deneyen ve denemeyen lise iki öğrencileri arasında tercih ettikleri sosyal aktiviteler arasında bir fark olup, olmadığını araştırmaktır.

Yöntem: Araştırmaya İstanbul'da 15-17 yaş grubunu kapsayan lise iki öğrencileri alınmıştır. Araştırma, İstanbul'un farklı bölgelerinden, farklı sosyoekonomik düzeye sahip 15 ilçeden seçilen 13 meslek, 24 genel, 6 özel lisede gerçekleştirilmiştir.

Bulgular: İstanbul ili lise iki öğrencilerinin en sık yaptıkları sosyal aktivitelerin gazete okuma (%94,2), bir arkadaşlarıyla buluşma (%92,8) ve spor yapma (%83,6), en çok tercih ettiği müzik türünün pop müzik olduğu görülmüştür. Madde denemeyenlerde deneyenlere göre gazete okumanın 1.8, bir kursa katılmanın 1.48, ders dışı bir kitap okumanın 1.53 kat daha yüksek olduğu dikkat çekmektedir. Madde deneyenlerde ise eğlenmek için arabayla dolaşma, eğlence mekanlarına gitme, kahveye gitme, bilgisayar oyunları oynama, internet kullanma, internet kafeye gitme, Taksim'e gitme, müzik konserlerine gitme, futbol maçına gitme oranları herhangi bir madde kullanımı olmayanlara nispeten daha yüksek bulunmuştur.

Sonuç: Araştırmamızda, madde denemeyenlerin belli bir amaca yönelik, yapılandırılmış ve bireysel olarak gerçekleştirilen sosyal aktiviteleri tercih ettiği görülmüştür. Denetim ve kontrolden uzak, yapılandırılmamış, kalabalık ortamlarda sadece vakit geçirmek için gerçekleştirilen sosyal aktivitelere katılımın ise madde kullanan öğrenciler arasında daha yaygın olduğu gözlenmiştir.

Anahtar kelimeler: Ergen, sosyal aktiviteler, madde kullanımı.

ABSTRACT

Objective: The goal of this study was to compare drug experimenters and non-experimenters regarding their participation to the social activities among 10th grade students in Istanbul.

Method: Tenth grade students in age range of 15-17 of Istanbul were recruited for the study. The study has been done in 13 vocational, 24 public and 6 private schools that have been selected from different socioeconomic levels and regions of Istanbul.

Results: The most frequent social activities that 10th grade students engage in have been found to be reading newspapers (%94,2), meeting with friends (%92,8) and doing sports (%83,6) whereas pop music was the most preferred type of music. Noticably, substance-nonexperimenters were more likely to read newspapers of 1.8 times, participate in a course of 1,48 times and read extracurricular books of 1,53 times than substance-experimenters. Riding car for recreation, going out for clubs/pubs, cafes and internet-surfing, going to internet cafes, going to Taksim and music concerts, soccer games were found to be higher for substance-experimenters, compared to substance-nonexperimenters.

Conclusion: Our study revealed that substance-nonexperimenters prefer goal-oriented, structured and individualistic social activities. Positive correlation was found between substance use and engagement in social activities that are out of monitoring and control, unstructured and have aim of being in crowded contexts just for spending leisure time.

Key words: Adolescent, social activities, substance use.

¹ Doç. Dr. Yeniden Sağlık ve Eğitim Derneği

² Psk. Dan. İstanbul Üniversitesi HAYEF Eğitim Bilimleri Bölümü / Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik

³ Uzm. Psk. Yeniden Sağlık ve Eğitim Derneği

⁴ Uzm. Psk. Dan. Koç Üniversitesi

GİRİŞ

Ergenlik dönemi madde kullanımı için risk taşıyan bir dönemdir. Bu dönemde içinde bulunulan ortam, çevresel etkenler, aile ve arkadaş özelliklerinin madde kullanımını belirleyebilecek etkenler olabileceği ileri sürülmektedir (Alikashiöğlu ve Ercan 2002). Ergenin yer aldığı aktiviteler, ergenin ortamını oluşturan önemli bir yapıdır. Araştırmalar; yapılandırılmış ortam ve programlar doğrultusunda, belli bir amaca yönelik yapılan aktivitelere katılmanın ergenin benliğinin ve kimliğinin oluşmasında olumlu etkileri olduğunu göstermektedir (Coatsworth ve ark. 2005, Kleiber 1999, Gilman ve ark. 2004). Gençlik merkezlerindeki aktivitelere, okul kulüplerine, resim, müzik kurslarına, gönüllülük esaslı görevlere, sanatsal aktivitelere katılımın, madde deneme veya kötüye kullanımı, suçlu gruplara katılım gibi riskli davranışlara yönelimi önleme açısından önemli olduğu belirtilmiştir (Yin ve ark 1999, Coatsworth ve ark. 2005, Çirakoğlu ve Işın 2005, Özer 1991). Herhangi bir sosyal aktivitede yer almama veya belli bir program, denetim ve amaç çerçevesinde olmayan sosyal aktivitelere katılmayla, akademik başarısızlık, antisosyal tavırlar, intihar ve yasa dışı madde kötüye kullanımı arasında bir bağlantı bulunmuştur (Gilman ve ark. 2004, Borden ve ark. 2001).

Madde kullanımı maddenin elde edilmesinin ve kullanılmasının kolaylaştığı belirli yerlerde gerçekleşmektedir (Measham 2004). Ergenlik döneminde kalabalık, denetimden ve kontrolden uzak, yapılandırılmamış ortamlarda bulunmanın madde kullanımı için risk oluşturduğu bilinmektedir (Gilman ve ark.2004, Borden ve ark 2001, Measham 2004, Peretti-Watel, Lorente 2004, D'Silva ve ark. 2001). Bu koşulları sağlayan bazı sosyal aktivitelere katılım ergenin maddeyi tanınmasına, kullanmasına ve maddeye istek duymasına neden olmakta, maddeyi bulmak ve tüketmek için uygun ortamı sağlayarak düzenli madde kullanımına yol açmaktadır (Peretti-Watel, Lorente 2004, Walton ve ark. 2003). Yapılan araştırmalarda eğlence amaçlı araba kullanmanın, evde arkadaşlarla bir amaç olmaksızın oyalanmanın, eğlence mekanlarına gitmenin, ev partilerine katılmanın, zamanını sokak veya parklarda arkadaşlarla birlikte geçirmenin ve bilgisayar oyunları ile oynamanın madde kullanımı için risk teşkil ettiği bildirilmiştir (Yin ve ark 1999, Coatsworth ve ark. 2005, Diamond ve ark. 2006, Peretti-Watel, Lorente 2004, Gilman ve ark. 2004, Aleixandre ve ark. 2005, Measham 2004). Miller ve Plant'ın (2002) yapmış olduğu bir çalışmada saptadıkları geceleri dışarıda vakit geçirmeye düzenli kannabis (esrar ve türevleri) kullanımı arasındaki bağlantı da bu bulguları desteklemektedir.

Konunun taşıdığı öneme karşılık özellikle genç bir nüfusa sahip olan ülkemizde konuyla ilgili bilimsel yayın ve araştırmaların yok denecek kadar az olması da dikkat çekicidir. İngilizce literatürde yer alan

yayınların çoğunluğu ise spor yapma, gece kulüplerine gitme ve tercih edilen müzik türleriyle madde kullanımı arasındaki ilişkiyi saptamaya yöneliktir (Aleixandre ve ark. 2005, Measham 2004, Diamond ve ark. 2006, Peretti-Watel, Lorente 2004, Ramsay ve ark. 2001, Measham ve ark.1994, Forsyth 1996, Moore, Werch 2005, Yin ve ark 1999, Çirakoğlu ve Işın 2005, Beck ve ark. 2001, Peretti-Watel ve ark. 2002, Forsyth ve ark. 1997). Konuyla ilgili daha kapsamlı bilgi edinmek, koruyucu çalışmalar için gereklidir. Bu amaçla, İstanbul ili lise ikinci sınıf öğrencileriyle gerçekleştirilen bu çalışmada madde deneyimi olan ve olmayanlar tarafından tercih edilen sosyal aktiviteler karşılaştırılmaya çalışılmıştır.

Y...NTEM

...rnekleme

Araştırmaya İstanbul'da 15-17 yaş grubunu kapsayan lise ikinci sınıf öğrencileri alındı. Örneklem büyüklüğü 3500 olarak belirlendi. Bu örneklem büyüklüğüyle, %1'den %50'ye olan sıklıklar kabul edilebilir kesinlik sınırları içinde olmaktadır (power %90, tahmin edilen kesinlik sınırı %1'den %50'ye ± 5). Daha önce yaptığımız araştırmalardan elde ettiğimiz deneyime dayanarak, yanıt vermeme, yanlış doldurma, öğrenci sayısının beklenenden az olması gibi etkenlerin %15 civarında olacağı tahmin edildi ve toplam örneklem büyüklüğü 4000 olarak hesaplandı.

Örneklemin seçiminde çok basamaklı küme örnekleme yöntemi kullanıldı. Bunun için ilk aşamada, İstanbul'un farklı bölgelerinden, farklı sosyoekonomik düzeye sahip 15 ilçe seçildi. Her ilçenin lise ikinci sınıf öğrenci sayısının ağırlığına göre çalışmaya alınacak öğrenci sayısı belirlendi. İlçede yer alan okul sayısı ve öğrenci sayısına göre örnekleme alınacak okul sayısı bulundu. Sınıfların ortalama öğrenci sayısına göre her ilçede ulaşılabilecek derslik sayısı saptandı. İlçede yer alan genel ve meslek liselerindeki tüm derslikler içinden sistematik randomizasyon ile derslikler seçildi.

Araştırmaya 13 meslek, 24 genel, 6 özel lise alındı. Araştırma 43 okul ve 104 sınıfta yapıldı, toplam 3483 anket uygulandı. 517 anket ise uygulanamadı (%12.9). Sınıf büyüklükleri hesaplanan ortalama sınıf büyüklüğünden küçük olduğu için uygulanamayan anket sayısı 209 (%5.2), sınıflarda olmayan öğrenci sayısı ise 308'dir (%8.84). Milli Eğitim Bakanlığının verilerine göre (21) İstanbul'da ortaöğretim öğrencilerinde erkek öğrencilerin kız öğrencilere oranı 1.13 iken, bizim örneklemimizde erkek öğrencilerin kız öğrencilere oranı 1.15 bulundu. Genel lisede okuyanların mesleki liselerde okuyanlara oranı 1.45 iken bizim örneklemimizde bu oran 1.72 idi. Genel liselerde okuyanların özel liselere oranı ise 10.1 iken, bizim örneklemimizde bu oran 11.0 idi. Bu haliyle örneklemimizin, geneli yansıttığını söyleyebiliriz.

Araçlar

Araştırmada kullanılan anket formu 21 bölümden oluşmaktadır. Ankette demografik bilgiler, gençlerin ilgilendiği aktiviteler, aile, arkadaş ve çevre özellikleri, okul yaşantısı ile ilgili sorunlar, cinsellik, sokakta çalışma, evden kaçma, kendine zarar verme davranışı, öfke, şiddet davranışı ve eğilimi, suç ve madde kullanımı, ihmal ve istismar, hastalıklar, intihar, travma ve sağlık alanlarına dair sorular yer almaktadır. Bu araştırmada sadece sosyal aktivitelere katılım ve madde kullanımıyla ilişkili sorular değerlendirilmeye alınmıştır. Bu sorular yazarlar tarafından oluşturulmuştur. Anketteki soruların tümü 5'li likert tipte ölçek biçiminde sorulmuştur.

Uygulama

Araştırma 2004 yılının Mart ve Mayıs ayları arasında uygulanmıştır. Anketler, her ilçede anketör olarak görevlendirilen ve özel olarak eğitilen rehber öğretmenler aracılığıyla yapılmıştır. Toplam 28 rehber öğretmen anketör olarak çalışmıştır. Araştırma için İl Milli Eğitim Müdürlüğünden izin alınmıştır. Uygulama sırasında güvenilirliği arttırmak için sınıf öğretmenlerinin bulunmamasına özen gösterilmiştir. Anketler isim verilmeden doldurulmuş ve karışık olarak, kapalı bir zarf içinde toplanmıştır. Her anketör, anketin yapıldığı günkü sınıf mevcudunu kaydetmiş ve sınıfta olmayanlar kişi sayısı not edilmiştir. Toplanan formların değerlendirilmesi optik okuyucu aracılığı ile yapılmıştır.

İstatistiksel İşlem

Analiz aşamasında cevaplar değerlendirmeyi kolaylaştırmak için ikili (dikotom) hale getirilerek değerlendirilme yapılmıştır. İstatistikler SPSS 8.0 kullanılarak yapılmıştır. Değerlendirmede frekans ve %95 güven aralığında odds oranı kullanılmıştır.

Ankette relaktin ismiyle bir tuzak madde yer almıştır. Analiz sırasında bu maddeyi kullandığını işaretleyenlerin yanıtlarının güvenilirliği olmadığı düşünülmüş, bu formlar araştırmadan çıkarılmış ve değerlendirmeye alınmamıştır. Relaktin isimli tuzak maddeyi işaretleyenlerin oranı %6.8 bulunmuştur. Bu oran kabul edilebilir bir sıklığı işaret etmektedir (22). Relaktin sorusu çıkarıldıktan sonra yaşam boyu esrar, ecstasy, uçucu, flunitrazepam, benzodiazepinler veya eroinden herhangi birini bir kez kullanmış olanlar herhangi bir madde kullanımı olarak değerlendirmeye alınmıştır. Sosyal aktivitelere katılıma ilişkin ankette 20 soru bulunmaktadır. 5'li likert tipi ölçek üzerinden sorulara verilen cevaplar analiz aşamasında öncelikle 3'lü likert tipi ölçek haline getirilmiştir. Bu aşamada risk faktörü olarak değerlendirilebilecek sosyal aktivitelere katılımın sıklık dağılımı incelenmiştir. Daha sonra, ilk aşamadaki verilen cevaplar dikotom

hale getirilerek madde kullanımı ve sosyal aktivitelere katılım ile birlikte risk ilişkisi analiz edilmiştir.

BULGULAR

Çalışmaya alınan öğrencilerin %51.9'u erkek, %48.1'i ise kızdır. Sadece %9.9'u bir kardeşi olmadığını belirtmiştir. Büyük çoğunluğu anne ve babasıyla birlikte yaşamaktadır. %16.1'i evde altı ve daha fazla kişi yaşadığını belirtmiştir. Belirtilen aylık gelir oranlarında belirgin farklılıklar görülmemektedir. Öğrencilerin %65.6'sı oturulan evin anne-babasına ait olduğunu belirtmiştir. %83.2'si ise oturulan evin türünü apartman dairesi olarak belirtmiştir (Tablo 1).

Tablo 1: Örneklemde Yer Alan Lise Öğrencilerinin Sosyo-demografik Özellikleri

Cinsiyet	
- Kız	48.1
- Erkek	51.9
Kardeş Sayısı	
- Hiç	9.9
- 1	38.7
- 2	24.8
- 3	14.5
- 4'ten fazla	12.1
Birlikte Yaşadığı Kişi	
- Anne-babayla birlikte	88.7
- Anneyle birlikte	7.3
- Babayla birlikte	1.9
- Akrabalarla birlikte	1.8
- Evlat edinenlerle birlikte	0.3
Evde Yaşayan Sayısı	
- 2	2.8
- 3	13.5
- 4	40.2
- 5	27.4
- 6 ve üstü	16.1
Aylık Gelir (TL)	
- 0 - 200	33.6
- 201 - 400	27.1
- 401 - 600	39.4
Oturulan Ev	
- Anne-babama ait	65.6
- Kira	24.9
- Anne-babama ait değil ancak kira ödenmiyor	5.4
- Lojman	2.0
- Diğer	2.1
Oturulan Evin Türü	
- Apartman dairesi	83.2
- Müstakil ev	11.4
- Lojman	2.0
- Gecekondu	1.8
- Diğer	1.6

Lise iki öğrencilerinin en sık yaptıkları sosyal aktiviteler arasında gazete okuma (%94,2), bir arkadaşlarıyla buluşma (%92,8) ve spor yapma (%83,6) dikkati çekmektedir (Tablo 2). Müzik konserine gitme (%8,3), kahveye gitme (%17), film ve tiyatro festivallerine gitme (%27) ise en düşük sıklıkla yaptıkları aktivitelerdir.

Madde deneyen ve denemeyenler arasında sinemaya gitme, spor yapma, arkadaşlarla buluşma, televizyon izleme, film ve tiyatro festivallerine gitme, müzeye gitme arasında bir

farklılık saptanmamıştır. Bu aktivitelere katılım her iki grup arasında benzer oranlardadır.

Madde deneyenlerde eğlenmek için arabayla dolaşma, eğlence mekanlarına gitme, kahveye gitme, bilgisayar oyunları oynama, internet kullanma, internet kafeye gitme, Taksim'e gitme, müzik konserlerine gitme, futbol maçına gitme oranı daha yüksek bulunmuştur. Madde deneyenlerde denemeyenlere göre eğlence mekanlarına gitme 3.27, kahveye gitme 3, müzik konserine gitme ve Taksim'e gitme 2,3 kat daha fazladır. Birden fazla madde deneyenlerde, hiç madde denemeyenlere göre eğlence mekanlarına gitme 4.56 (3,27-6,35), kahveye gitme 3.83 (2,71-5,41), müzik konserine gitme 3.24 (1,75-5,98) ve Taksim'e gitme 3.76 (2,27-6,23) kat daha fazla bulunmuştur.

Madde denemeyenlerde ise gazete okuma, ders dışı kitap okuma, herhangi bir kursa katılma

oranları daha yüksektir. Madde denemeyenlerde deneyenlere göre gazete okuma 1.8 (1.24-2.62) bir kursa katılma 1.48 (1.12-1.97) ders dışı bir kitap okuma 1.53 (1.24-1.89) kat daha yüksek bulunmuştur. Madde denemeyenleri, birden fazla madde deneyenlerle karşılaştırdığımız zaman gazete okuma 1.65 (0.91-2.99) bir kursa katılma 1.84 (1.11-3.05) ders dışı bir kitap okuma 1.86 (1.33-2.58) kat daha fazladır.

Lise iki öğrencilerinin en çok tercih ettikleri müzik türü pop müzik (%43.7) olarak bulunmuştur (Tablo 3). Herhangi bir madde deneyen ve denemeyen olmak üzere her iki grupta da en çok tercih edilen müzik türünün pop müzik olması dikkat çekmektedir. Birden fazla madde deneyenlerde %26.5 ve sık esrar deneyenlerde (SED) ise %31'lik oranlarla en çok tercih edilen müzik türü rap-hip hop-techno-dans müzikleridir. Türkü ise bütün gruplarda en az tercih edilen müzik türü olarak bulunmuştur.

Tablo 2: Madde Deneyen ve Denemeyen Ergenlerin Sosyal Aktivitelere Katılım Oranlarının Karşılaştırılması

	Genel		Madde		Odds	%95 GA
	N	%	Denemeyen (%)	Deneyen (%)		
Sinemaya gitme	1298	41.3	40.9	44.1	1.14	(0.92-1.40)
Eğlenmek için araba ile dolaşma	1711	54.4	53.2	61.3	1.38*	(1.12-1.71)
Spor yapma	2642	83.6	83.1	86.6	1.31	(0.97-1.77)
Gazete okuma	2976	94.2	94.7	90.8	0.55*	(0.38-0.80)
Ders dışı kitap okuma	2154	68.6	69.9	60.2	0.65*	(0.52-0.80)
Arkadaşla buluşma	2925	92.8	92.4	94.8	1.50	(0.95-2.36)
Eğlence mekanlarına (bar. disko) gitme	836	26.4	22.6	48.9	3.27*	(2.65-4.04)
Kahveye gitme	534	17.0	14.2	33.8	3.09*	(2.45-3.88)
Bilgisayar oyunu oynama	2221	70.1	69.3	75.2	1.34*	(1.06-1.70)
İnternet kullanma	1776	56.2	54.4	67.0	1.70*	(1.36-2.11)
İnternet kafeye gitme	1278	40.2	37.6	55.4	2.05*	(1.67-2.53)
Televizyon izleme	1055	49.4	49.1	52.1	1.12	(0.85-1.49)
Taksim'e gitme	699	32.9	30.9	50.7	2.30*	(1.73-3.05)
Müzik konserine gitme	175	8.3	7.4	15.8	2.34*	(1.57-3.49)
Film. tiyatro festivallerine gitme	573	27.0	26.4	31.7	1.29	(0.95-1.74)
Müzeeye gitme	1548	73.0	72.7	76.0	1.19	(0.86-1.64)
Futbol maçına gitme	892	41.9	40.8	50.9	1.50*	(1.13-1.98)
Herhangi bir kursa katılma	1165	56.3	57.4	47.5	0.67*	(0.50-0.89)

*p<0.05

Tablo 3: Madde Deneyen ve Denemeyen Ergenlerin Müzik Türlerine Göre Tercihleri

	Genel		Madde ¹		BFMD ²	SED ³
	N	%	Denemeyen (%)	Deneyen(%)	(%)	(%)
Rock	413	19.6	21.6	19.5	23.5	13.8
Arabesk-Fantezi	233	11.1	15.1	10.6	25.0	24.1
Rap-hip hop-techno-dans	343	16.3	24.8	15.2	26.5	31.0
Pop	920	43.7	29.8	45.3	19.1	24.1
Türkü	194	9.2	8.7	9.4	5.9	6.9

(χ^2 : 25.820 sd: 4, p: 0.000)¹, (χ^2 : 29.161 sd: 4, p: 0.000)², (χ^2 : 12,281 sd: 4, p: 0.015)³

TARTIŞMA

Sosyal aktivitelere katılım ile madde kullanımı arasındaki ilişkinin araştırıldığı bu çalışmada, lise iki öğrencileri tarafından en çok tercih edilen sosyal aktiviteler spor yapma, bir arkadaşlarıyla buluşma ve gazete okumak olarak saptanmıştır. Ülkemizde geçmiş yıllarda yapılan Özer'in (1991) araştırması da bu sonuçları desteklemektedir.

Madde denemeyenlerin en çok tercih ettiği sosyal aktiviteler gazete okuma, herhangi bir kursa katılma ve ders dışı kitap okuma olarak saptanmıştır. Madde kullanımı olmayan bireylerin zamanını zevk için kitap okuyarak geçirmesi, resim, müzik gibi hobilere sahip olması ve bu hobilere yönelik kurslara katılması daha önce yapılan çalışma sonuçlarıyla benzerlik göstermektedir (Aleixandre ve ark. 2005, Miller 1997, Özer 1991). Bulgularımız kapsamında madde denemeyenlerin, önceden saptanmış amaçlar çerçevesinde gerçekleştirilen ve üretici getirileri olan (Gilman ve ark. 2004) bireysel aktivitelere yönelindikleri görülmektedir. Ayrıca belirtilen bu aktivitelerin bireyin kişisel özellik ve tercihlerini yansıtan ve karar verme, sorun çözme, kişisel yönetim, oto-kontrol vb. sosyal becerilerin kazanımını destekleyen aktiviteler olduğu anlaşılmaktadır.

Ülkemizde gerçekleştirilen bir çalışmada bilgisayar oyunları oynama ile madde kullanımı arasında anlamlı bir ilişkinin bulunmadığı belirtilirken (Özer 1991), çalışmamızda madde deneyenlerin en sık katılım gösterdiği sosyal aktiviteler arasında bilgisayar oyunları oynama, internet kullanma ve internet kafeye gitme yer almaktadır. Bulgular arasındaki farklılığın nedeninin her iki araştırma arasında geçen süre zarfında bilgisayar kullanımının yaygınlaşması olarak görülebilir. Bu durum madde deneyenlerde internet kafeye gitme oranının madde denemeyenlere oranla neden daha fazla olduğunu da açıklamaktadır.

Madde deneyenler arasında eğlence mekanlarına gitme oranının herhangi bir madde kullanımı olmayanlara kıyasla daha yüksek olduğu görülmüştür. Gece kulüpleri, bar ve diskoya gitme oranlarının herhangi bir madde deneyimi olanlar arasında daha yüksek olması yurt dışında yapılan diğer araştırma bulgularıyla uyum göstermektedir (Aleixandre ve ark. 2005, Measham 2004, Diamond ve ark. 2006, Peretti-Watel, Lorente 2004). Araştırmalar kulüp, bar ve diskoya gidenlerin madde tüketim sıklık ve miktarının diğer genç yetişkin nüfusuna oranla daha fazla olduğunu da göstermektedir (Aleixandre ve ark. 2005, Measham 2004, Peretti-Watel, Lorente 2004). İngiltere'de yapılan bir çalışmada ise 16-29 yaş grubundaki gençler arasında yaşamları boyunca herhangi bir yasadışı madde kullanım oranı %12 olarak bulunurken, bu oranın kulüplere gidenler (clubber) arasında kulübe, kulübün bulunduğu bölgeye, kulüpte çalınan müzik türüne ve sosyo-demografik tabloya bağlı olarak %52'yle %81 arasında

değişkenlik gösterdiği saptanmıştır (Ramsay ve ark. 2001, Measham 2004). Ayrıca ülkemizde yapılan başka bir çalışmanın sonuçlarına göre madde kullanıcılarının tercih ettiği mekanların çoğunlukla müzik dinleyebildikleri disko, bar vb. kalabalık ortamlar olduğu görülmüştür (Ertekin ve Çakmak 2001). Bu durum yasa dışı maddelerin kullanımının belirli yaptırım ve denetimlerden uzak, kalabalık ortamlar olan kulüplerde ve kafe-barlarda daha sık olduğunu göstermektedir. Önleme çalışmalarının bu tür ortamlara da öncelik vermesinin gerekliliğine inanıyoruz. Özellikle eğlence mekanlarına yönelik yasal tedbirlerin alınmasının ve mekanların denetime tabi tutulmasının önemli olduğu görüşündeyiz.

Madde deneyenlerin en sık tercih ettiği diğer sosyal aktiviteler ise eğlenmek için arabayla dolaşma, kahveye gitme, müzik konserlerine ve Taksim'e gitme olarak bulunmuştur. Eğlence amaçlı arabayla dolaşmanın madde deneyenlerin sık rağbet ettikleri bir aktivite olması Diamond ve arkadaşlarının (2006) yapmış oldukları çalışma sonuçlarıyla benzerdir. Taksim'e gitmenin en sık tercih edilen sosyal aktiviteler kapsamında yer alması ise İstanbul ili örneği için beklenen bir sonuçtu. Madde deneyenler tarafından sıklıkla tercih edilen eğlence mekanlarının bu bölgede yoğunluk kazanmış olması elde edilen sonucu desteklemektedir. Bu bulgular doğrultusunda denetim ve kontrolden uzak, yapılandırılmamış, kalabalık ortamlarda sadece vakit geçirmek için gerçekleştirilen bu tür sosyal aktivitelerin madde kullanımı için risk oluşturduğu söylenebilir. Bu tür ortamlarda geçirilen zamanın da belli bir program sınırında yer almadığı ve amaca yönelik aktiviteleri içermediği inancındayız. Sosyal yeterlilik kazanımında olumsuz etkileri olan bu tür aktivitelere katılım, kimlik karmaşası içindeki ergenin riskli davranışlara yönelmesinin bir göstergesi olarak da yorumlanabilir.

Genel nüfusta lise iki öğrencilerinin en çok tercih ettikleri müzik türü pop müzik olarak bulunmuştur. Herhangi bir madde deneyimi olanların da çoğunlukla pop müziğe rağbet ettikleri saptanmıştır. Bu durum bize pop müziğin madde deneyenler ve denemeyenler arasında ayırt edici bir etken olmadığını göstermektedir. Birden fazla madde kullanımı ve sık esrar kullanımı olan ergenlerin ise daha çok rap-hip hop-techno-dans müziklerini tercih ettikleri belirlenmiştir. Daha önce yapılan diğer çalışmalarla karşılaştırıldığında benzer sonuçların elde edildiği görülmektedir (Measham ve ark. 1994, Forsyth 1996, Forsyth ve ark. 1997, Diamond ve ark. 2006). Forsyth ve arkadaşlarının (1997) iki farklı öğrenci grubu üzerinde yapmış oldukları çalışmada yasa dışı madde kullanımı olanların %64.3 ile %52.6 oranlarıyla büyük çoğunluğun rap-hip hop-techno-dans müziklerini tercih ettiğini ortaya koyması da bulgularımızı desteklemektedir. Bu müzik türleri, özellikleri bakımından, madde kullanımı sonucu ortaya çıkan enerji artışı, canlılık, rahatlama ve benzeri etkilere cevap

vermesi dolayısıyla madde deneyenler tarafından dinlenilmektedir (Diamond ve ark. 2006). Ayrıca madde deneyimi olanların çoğunlukla tercih ettiği bu müzik türlerinin eğlence mekanlarında dinleniyor olması da eğlence mekanlarına gitme oranının madde deneyenlerde daha yüksek olduğu sonucuna karşılık gelmektedir.

Çalışmanın İstanbul ili lise iki öğrencileriyle sınırlı kaldığı düşünülecek olursa, bulguları Türkiye geneline genelleştirmek mümkün değildir. Benzer çalışmaların farklı il ve eğitim kademelerinde tekrarlanması büyük önem taşımaktadır. Özellikle, günümüzde ilköğretim öğrencilerinin de yasa dışı maddelere ulaşım ve madde kullanım açısından risk altında olduğu bilinmektedir. Dolayısıyla ilköğretim öğrencilerini kapsayan araştırmaların yapılmasının önleme çalışmalarının netleştirilmesi açısından gerekli olduğu inancındayız.

KAYNAKLAR

- 1- Alexandre NL, Perello del Rio MJ, Palmer Pol AL. Activity levels and drug use in a sample of Spanish adolescents. *Addict Behav* 2005; 30: 1597-1602.
- 2- Alikasıfoğlu M, Ercan O. Ergenlerde madde kullanımını. *Türk Pediatri Arşivi* 2002; 37: 66-73.
- 3- Borden LM, Donnerymeyer JF, Scheer SD. The influence of extra-curricular activities and peer influence on substance use. *Adolescent & Family Health* 2001; 2:12-19.
- 4- Coatsworth JD, Sharp EH, Palen L, et al. Exploring adolescent self-defining leisure activities and identity experiences across three countries. *Int J Behav Development* 2005; 29 (Suppl 5): 361-370.
- 5- Çirakoğlu OC, Işın G. Perception of drug addiction among Turkish university students: Causes, cures and attitudes. *Addict Behav* 2005; 30: 1-8.
- 6- D'Silva MU, Harrington NG, Palmgreen P, et al. Drug use prevention for the high sensation seeker: The role of alternative activities. *Substance Use & Misuse* 2001; 36 (Suppl 3): 373-385.
- 7- Diamond S, Bermudez R, Schensul J. What's the rap about extacy? Popular music lyrics and drug trends among American youth. *J Adolesc Res* 2006; 21 (Suppl 3): 269-298.
- 8- Ertekin G, Çakmak D. Madde kültürü üstüne bir çalışma. *Bağımlılık Dergisi* 2001; 2 (Suppl 1): 16-20.
- 9- Forsyth AJM, Barnard M, McKeaganey NP. Musical preference as an indicator of adolescent drug use. *Addict* 1997; 92 (Suppl 10): 1317-1325.
- 10- Forsyth AJM. Places and patterns of drug use in the Scottish dance scene. *Addict* 1996; 91:511-521.
- 11- Gilman R, Meyers J, Perez L. Structured extracurricular activities among adolescents: Findings and implications for school psychologists. *Psychol in the Schools* 2004; 41(Suppl 1): 31-40.
- 12- Kleiber DA. *Leisure experiences and human development: A dialectical interpretation*. New York: Basicbooks, 1999.
- 13- Measham F, Newcombe R, Parker H. The normalisation of recreational drug use amongst young people in the North-West of England. *Br J Sociol* 1994; 45: 287-312.
- 14- Measham F. Play space: Historical and socio-cultural reflections on drugs, licensed leisure locations, commercialisation and control. *Int J Drug Policy* 2004; 15: 337-345.
- 15- Miller P, Plant M. Heavy cannabis use among UK teenagers: An exploration. *Drug Alcohol Depend* 2002; 65: 235-242.
- 16- Miller P. Family structure, personality, drinking, smoking and illicit drug use: A study of UK teenagers. *Drug Alcohol Depend* 1997; 45: 121-129.
- 17- Moore MJ, Werch CE. Sport and physical activity participation and substance use among adolescents. *J Adolesc Health* 2005; 36: 486-493.
- 18- Özer ÖA. Ortaöğretim Öğrencilerinin Psikoaktif Madde Kullanımına Yaklaşımı ve Demografik Özellikleri. Uzmanlık Tezi, İstanbul: Bakırköy Ruh ve Sinir Hastalıkları Hastanesi, 1991.
- 19- Peretti-Watel P, Lorente FO. Cannabis use, sport practice and other leisure activities at the end of adolescence. *Drug Alcohol Depend* 2004; 73: 251-257.
- 20- Ramsay M, Baker P, Goulden C, et al. Drug misuse declared in 2000: Results from the British Crime Survey. Home Office Research Study No: 224, London: Home Office Research, Development and Statistics Directorate, 2001.
- 21- Yin Z, Katims DS, Zapata JT. Participation in leisure activities and involvement in delinquency by Mexican American adolescents. *Hispanic J Behavioral Sciences* 1999; 21 (Suppl 2): 170-185.